Butlletí de l'Associació per a la Recuperació de la Memòria Històrica de Mallorca

Associació per a la Recuperació de la Memòria Històrica de Mallorca

Temps de la Memòria

www.memoriadelesilles.org

Número 6 / Juliol 2008

Sumari

- **Editorial:**
  - Banc de dades ADN p.2
- **Recordant a...**
  - Sebastià LLabrés i Francisco Cabello p.4/5
- **Mis antepasados y otros recuerdos** p.12
- La Llei de la Memòria Històrica p.2
- Fosses de la Guerra Civil. La importàcia dels historials de vida en la recerca de persones desaparegudes. p.3
- El meu record p.6
- El meu 'colorín' p.7
- Salut Libertario! p.8
- La literatura i la memòria històrica republicana. Núria i la glòria dels vençuts: una novel·la sobre el desembarcament del capità Bayo. p.10
- Crits de silenci p.12

Acte d'homenatge a Son Coletes.

Per Joan Espiritusanto

«Bon dia i benvolguts tots.

Primerament, m'he de situar en la commemoració que es va fer l'any passat, dins aquest mateix recinte, en el qual es va tenir la bona idea de repartir entre els assistents diverses paperetes amb els noms de moltes de les persones, que varen esser vilment, cruelment, injustament, assassinades pels feixistes durant aquella guerra fratricida, que sembrà de mort i desolació tant dedins d'aquesta nació anomenada Espanya, com dedins d'aquesta altra part que formen els Països Catalans.

Moltes d'aquestes persones foren enterrades dins aquest cementeri de Son Coletes, que nosaltres, cada any, per aquestes dades els hi retrem el nostre record, per a que la vida que els hi robaren impunement, amb les seves injustes execucions, sigui una llum perpètua, que mai s'ha d'apagar, i ens il·lumini, per a continuar lluitant per a preservar tots els drets de les persones, d'ara i del futur, i no estiguin esposades a la barbàrie d'uns quants indesitjables, com passà aleshores.

Altres màrtirs republicans, d'aquells fets, encara avui en dia, estan sense ser localitzats, enterrats als costats dels camins, pels camps, o dins boscos, i continuen esperant, que aquesta Llei de la Memòria Històrica, que tanta polseguera ha moguda, sortint tant descafeïnada, com ha promulgat un partit, que abans era d'esquerra, i republicà i que avui pareix que ha diluït aquests sentiments, desitjam un dia no mot llunyà, tenir tot el suport necessari per cercar-los i donar-lis una sepultura com es mereixen. Així els seus familiars podran retrer-lis els seus afectes, i no viure amb l'angoixa de la seva desaparició.

A mi, servidor de vostès, aquell dia de l'any passat, com a molts de

Passa a la pàgina 11 →

Editorial

Banc de dades ADN

Memòria de Mallorca, amb la col·laboració del Departament de Genètica de la Universitat de les Illes Balears, ha realitzat gratuïtament les proves d'ADN als familiars de les persones desaparegudes durant la guerra civil a Mallorca. La recollida de mostres s'ha fet a l'edifici de Cas Jai de la Universitat per membres de l'Associació durant el passat mes de maig. El nombre de persones que s'han fet les proves és, a l'hora d'escriure aquest article, de 130. Tot i que hem esgotat el termini per a la recollida de mostres no hem tancat la possibilitat que s'ho puguin fer altres persones que hi estiguin interessades.

El Departament de Genètica ens ha ofert el seu treball voluntari per analitzar les mostres i extreure'n l'ADN bàsic i, en els casos en els quals sigui adient, la possibilitat de realitzar el DNA mitocondrial. La intenció de l'Associació és la creació d'un banc de dades d'ADN que ens permeti la identificació de les persones desaparegudes, tant davant una troballa casual de restes humanes, com davant possibles exhumacions de foses comunes.

El banc de dades d'ADN representa, per a molts dels familiars dels desapareguts, el primer pas en el llarg i dificultós camí per a la identificació dels seus. Per a l'Associació representa un pas per assolir una de les seves màximes: ajudar a fer efectius els drets de les víctimes del franquisme.

Memòria de Mallorca vol aprofitar aquest escrit per agrair a la Vicerectora d'Infraestructures de la UIB el que ens hagi permès utilitzar un dels locals de la Universitat i a les metgesses i personal de Cas Jai el seu suport en el procés. Gràcies també als voluntaris de l'Associació que hi han treballat i molt especialment als responsables del Departament de Genètica per la seva implicació i la seva solidaritat amb els familiars dels desapareguts.

Mª Antònia Oliver

Crèdits:

Han col·laborat:
Cristina Rihuete, Dolors Cabello, Joan Espiritusanto, Josep Suárez, Libertario Gelabert, Mª Antònia Oliver, Magdalena Garau, Pau Mateu, Pere Rosselló, Peter de Echave, Xavier Liras Garau

Coordinació, disseny i maquetació: Blas Guevara

Temps de la Memòria és el butlletí trimestral de l'**ARMHM**.
La publicació no es fa responsable de les opinions dels seus col·laboradors.

Per posar-se en contacte amb nosaltres:
tempsdelamemoria@gmail.com

La Llei de la Memòria Històrica.

Una vegada aprovada aquesta polèmica Llei de la Memòria Històrica, que molts han volgut enterrar definitivament, per a què no se sabessin, les atrocitats que es varen cometre, durant aquell temps de bogeria col·lectiva, no quedà més remei que posar-la en marxa.

Heu de pensar que encara existeixen innumerables famílies que desconeixen on estan enterrats els seus familiars, massacrats per les hordes feixistes, creades a rel del cop d'estat del general Franco i d'altres generals, contra un Govern legalment constituït i referendat pel poble espanyol i els habitants dels Països Catalans.

Desprès de 72 anys famílies, també de Capdepera, cerquen les despulles dels seus avantpassats. Per a poder identificar els seus ossos han acudit a la Universitat de les Illes Balears per a fer-se la prova de l'ADN, com aquest grup que el passat dimecres 21 de maig es personaren a Ciutat per fer la prova. A la fotografia podeu veure, Magdalena Nebot, família de Leonor Roig i la seva germana, i família de Catalina Moyà i fills del seu germà Pep.

Esperem i desitgem que s'hagi trobat el camí adequat per a recuperar els cossos d'aquestes persones desaparegudes.

Joan Espiritusanto

Fosses de la Guerra Civil.

La importància dels historials de vida en la recerca de persones desaparegudes.

Per Cristina Rihuete Herrada

Les persones tenim al nostre esquelet una mena de registre de vida on romanen gravats molts dels aspectes de qui som, què fem i, quan morim, què ens ha passat. Hi ha ossos molt més "informatius" que d'altres. Els de la pelvis, per exemple, són els més adients per esbrinar l'edat que tenia una persona quan va morir i, alhora, si es tractava d'una dona o d'un home. D'altra banda, hi ha parts del nostre esquelet que responen de la mateixa manera a diferents lesions o malalties, mentre que d'altres són molt més específiques. Per aquest motiu, quan més complet sigui l'esquelet analitzat, més acurat i complet serà el diagnòstic. De la mateixa manera, quan més completa sigui la informació sobre les persones que volem identificar, més èxit tindrem.

Establir la identitat inequívoca entre persones amb nom i llinatges i restes exhumades a una fossa (establir "identificacions positives") depèn de diferents factors. Els més importants serien els següents:

- que la fossa no s'hagi obert un cop els cossos van quedar sepultats
- que les restes trobades mantenguin les seves connexions anatòmiques
- que el número de persones cercades sigui el més aproximat possible al de persones exhumades
- disposar d'un historial antropològic i mèdic el més acurat possible de les persones que es pretén identificar

Aquest darrer punt és fonamental, atès que hi ha un bon nombre de detalls que podrien parèixer irrellevants però que en molts casos són la clau d'una identificació positiva. La complexió física és un bon exemple. L'alçada pot haver estat enregistrada a diferents documents i és una de les dades bàsiques que es pot calcular a partir dels ossos dels braços i de les cames. Però també hi ha molta informació que es pot contrastar mitjançant fotografies, especialment la relacionada amb la complexió i la fesomia (front, nas, pòmuls, mentó) i la morfologia i salut buco-dental (forma i disposició de les dents, absència de peces, fractures, càries, inflamacions). Certes taques o tincions a les dents poder atribuir-se a l'ingestió de medicaments i al tabac. Altres vegades són un tipus de desgast i erosions visible a les corones i espais interdentals el que es pot correlacionar amb determinats hàbits (fumar en pipa) o fins i tot professions (ús de la boca com a eina de treball).

Les lesions traumàtiques, com i quan van produir-se i si van rebre tractament mèdic, també són una font d'informació molt valuosa. L'anàlisi de l'esquelet permet, per exemple, detectar una fractura de colze produïda a l'adolescència, una luxació congènita o un politraumatisme conseqüència d'una caiguda. De la mateixa manera, certes malalties que afecten als ossos, ja sigui de forma directa (artrosi, hèrnies discals, poliomielitis) o indirecta (anèmia, desnutrició crònica, pneumònia, tuberculosi), deixen una empremta indeleble a l'esquelet que permet la seva identificació. El mateix passa amb d'altres aspectes més evidents, com ara intervencions quirúrgiques, tractaments odontològics, implantació de pròtesis o amputacions; o d'altres que no ho són tant, com per exemple si es tractava d'una persona esquerrana o si tenia un determinat tret dental hereditari tramés a la seva descendència.

A tots aquests indicadors cal afegir, finalment, el material genètic recuperable als teixits ossis. Cal assenyalar, però, que les anàlisis d'ADN no sempre donen els resultats esperats, bé per problemes insalvables relacionats amb la contaminació o degradació del material genètic, bé perquè els marcadors recuperats no siguin suficientment específics a nivell de l'individu. Per tot això, quant més complet i detallat sigui l'historial disponible, elaborat mitjançant testimonis orals, cartes, fotografies i, si fos possible, proves i informes mèdics, més possibilitats d'identificació positiva hi haurà. ▮

Recordant a…
Sebastià Llabrés Castell.

Per Josep Suárez

Refer la vida amagada i dramàtica de certes persones que varen ser vilment assassinades, és gairebé impossible. Impossible en molts de sentits, personals, familiars, socials, polítics, religiosos, etc. Sobretot però, per la manera sistemàtica com poders polítics i religiosos, en ferotge sanya varen demonitzar i esborrar la història d'aquella II República que tant de bèns havia intentat aportar a un poble necessitat en tots els sentits. Els valors de llibertat, justícia, democràcia i cultura, varen ser també sacrificats, en benefici de les classes militars, benestants i religioses ajuntant en una sola persona els poders del Cèsar i Déu. "Caudillo por la gracia de Dios" gravat a les monedes.

Aportam, avui, a la nostra revista una mostra molt petita, d'una saga familiar que va sofrir amb tota la seva crueltat aquesta ferotge repressió, amb l'assassinat d'un dels seus membres. Es tracta de Sebastià Llabrés Castell, mitjançant el testimoni del seu nebot Sebastià Llabrés Socias.

¿Sebastià, pots fer-nos uns apunts pels nostres lectors de la figura del teu oncle?

Jo era molt petit aleshores, només tenia uns nou anys, però aquells fets han marcat per sempre la meva vida. Encara en fan mal. Encara me pesen.

Nosaltres erem de Llubí. El meu oncle tenia una fusteria que aleshores era un ofici rendible i considerat, al transformar la fusta dels nostres boscos en elements per a la construcció, sobretot a Palma on es construïa molt i es feien unes escoles molt modernes. El seu taller estava molt ben dotat en quant a maquinària.

El meu oncle va ser cofundador, juntament amb l'apotecari del poble, del partit ERC. La família podríem considerar-la de classe mitjana com artesans que eren. Per certes desavinences familiars, de jove va emigrar a Buenos Aires (Argentina) una temporada. A la tornada es va casar amb una al·lota de Llubí.

Un dia de juliol de l'any 36, trobant-se a Palma, en concret al barri de Son Espanyol en un domicili familiar, un escamot format per Falangistes, entre els quals hi havia un familiar seu i un Requetè; va ésser forçat a que els acompanyès. Demanà al familiar que l'hi deixessin posar l'americana. En aquells temps es duia el teixit dit de "mil rayas", contestant-l'hi que "no importava… que no anaven molt lluny", segons testimoni d'alguns familiars, una monja i una tia, que s'assabentaren dels fets.

Al carrer hi havia aparcat un cotxe petit, dels que tenien part de la carrosseria de fusta i lona, una vegada dedins, marxà en direcció cap a Ciutat. El meu oncle Sebastià ja intuí que les intencions d'aquell escamot no eren gens bones i assabentat del que havia passat a altres coneguts seus va prendre la idea d'intentar escapolir-se. Al passar pel pont del tren on el cotxe reduí la velocitat, amb un gest sobtat va obrí la porta que fregà la barana del pont i amb la revinclada que donà li va quedar la porta a les mans. Amb la porta a les seves mans va provar de fer-la servir com a defensa per a fugir, sense adonarse que tenia un falan-

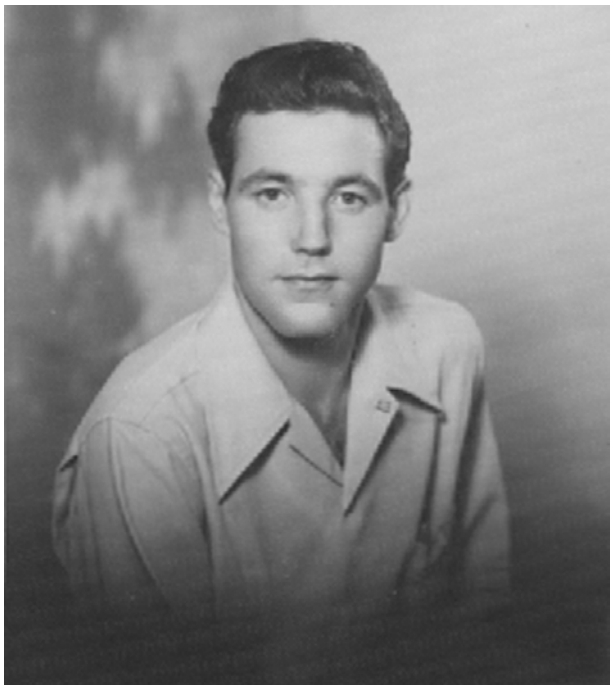

Fotografia de Sebastià Llabrés Socias feta a Cuba. Després del servei militar emigrà a Santiago on establí la seva residència fins l'any 1965 quan va retornar a Mallorca.

gista al darrera, aquest l'hi va disparar un tret mortal al cap. El seu cos abatut, va ser traslladat al cementiri i enterrat als anomenats "hoyos". Aquests tètrics "hoyos" els vaig veure amb els meus propis ulls, cercant amb el meu pare al seu germà, cosa que va ser impossible. Allà no hi havia persones, hi havia carn i ossos amuntegada... I després els feixistes ens diuen, que hem d'oblidar! Tu creus què és possible això?

A veure, Sebastià, canviem un poc de tema... Com us ho vàreu fer per poder seguir endavant, després d'aquesta desgràcia tan dolorosa?

L'any 34, el meu pare, de nom Arnau, va sofrir un atropellament d'un que l'hi deien en *'Coixet'* de Sa Pobla. Aquest va dir-li que si per qualsevol cosa el necessitava estava a la seva disposició. Resulta que per aquest temps aquesta persona treballava per a en March. El meu pare va anar a Sa Pobla hi va tenir una conversa amb ell i l'hi va explicar la situació... A la família l'hi van ser confiscats tots els bens que tenien a Llubí. La seva casa va ser convertida en caserna dels de la Falange, el taller de fusteria va ser desmantellat i abandonat. La meva mare era de Campanet on ens vàrem traslladar. Precisament el meu pare que va morir quant tenia 73 anys està enterrat a Campanet. Allà hi fèrem els primers anys de la postguerra.

Després ja comença una altra història, més coneguda per tota la gent. Uns en varen treure profit i la majoria encara portem a les espatlles la creu que ens carregaren.

L'altre dia al Bosc de la Memòria.

Per Dolors Cabello

Aquesta és la carta que vaig escriure al meu padrí el dia que plantarem l'arbre en commemoració seva al Bosc de la Memòria.

«Queridísima familia.

Hoy es un día histórico, uno más en el hermoso y difícil camino que hemos iniciado. Plantamos un árbol para dar sepultura simbòlicamente a Francisco Cabello Jurado.

Con este acto queremos dignificar públicamente la memoria de Francisco Cabello Jurado y de todos los miembros de nuestra familia que fueron asesinados, o perdieron la vida injustamente.

Queremos dignificar también, la memoria de su mujer, sus hijos y la de sus familiares más directos, los que estan aquí, y los que no pueden estar.

Quiero recordar el inmenso dolor, vergüenza, silencio y humillación que tuvieron que vivir sus familiares y, en especial sus hijos, sentimientos que hemos heredado como no podía ser de otra manera.

Pero también decir que de este inmenso dolor ha brotado una flor, también heredada del deseo de nuestro abuelo, que tanto le gustaba tener a la familia reunida.

Esta flor es la del orgullo y la del amor. La del orgullo de pertener a nuestra familia y la del amor que nos reune aquí hoy. Seguro que esta flor crece, y se fortalece de la misma manera que va a crecer este árbol que hemos plantado.

Gracias por acompañarnos en este camino. Y gracias a todos los que caminamos juntos. Queridísimo abuelo descansa en paz».

Memória histórica

El meu record

Biel Clar Pelegrí

Magdalena Garau

Som na Magdalena Garau Pelegrí i vull contar la història oblidada de dos familiars meus que foren represaliats en temps de la guerra civil, perquè se'ls recordi i se'ls faci justícia d'una vegada per totes.

La meva padrina, Francisca Fullana Mas, era germana de Julià Fullana, i el meu padrí Pere Joan Pelegrí era tio d' en Biel Clar Pelegrí.

Primer parlaré d'en Julià Fullana, el germà de la meva padrina.

De nina jo no sabia res d' aquest tema com la majoria de gent de la meva edat. Jo ara tenc 53 anys. A ca meva no se 'n parlava mai d' això supòs que per por, però la meva padrina sempre va ser la que me va contar aquestes coses. Jo hi anava molt a veure'ls, i un dia que hi vaig anar amb una amiga la meva padrina em va dir que son pare d' aquesta amiga meva havia mort el seu germà i em va contar aquesta història.

A ca la meva padrina tots eren socialistes, sobretot son pare i en Julià, aquest darrer d' uns 35 anys i fadrí. Ells dos vivien a foravila, concretament a Son Fullana. Eren 5 germans i tots feien feina a la pedrera, i la meva padrina s' havia d' ocupar de fer el menjar per a tots ja que no tenien mare.

El meu repadrí Joan Fullana Puig formava part de nombroses societats obreres i va esser fundador d' una societat de "Socorros Mútuos" que es deia "Solidaridad". També va formar part de la cooperativa "La Nueva Vida".

Quan va esclatar la guerra civil el meu repadrí feia poc temps que havia mort, així que els falangistes anaren a cercar a en Julià que era molt conegut entre els socialistes de Llucmajor. Però en Julià es va assabentar ben aviat que el cercaven per matar-lo, només per ser socialista, i tan prest com ho va saber es va amagar dins la pedrera. Els falangistes no el podien trobar de cap manera, perquè no sabien les tresques d' aquell indret, i quan se varen cansar de cercar-lo varen decidir amenaçar a fer mal a la seva família: els seus germans i nebots.

Assustat que fessin mal a la seva família, en Julià finalment va sortir del seu amagatall i es va entregar als falangistes.

Aquests el varen dur al pou de s' Àguila i tot seguit, després d' un llarg temps forcejant amb ell ja que en Julià era un home fort i molt enèrgic, finalment el tiraren viu dins el pou.

Els seus germans i alguns amics estaven amagats i varen veure amb tot detall aquella horrible escena. En anar-se'n els falangistes un cop acabada la seva terrible tasca, els seus familiars i amics li tiraren una corda perquè el sentien gemegar i sofrir, però com que el pou era molt fons, no van poder salvar-lo i va morir allà dins, sofrint. Va ser una mort terrible.

La història d'en Biel, el cosí de la meva mare, també és molt trista, igual que la del seu germà Miquel. En Biel, un al·lot molt alegre i guapo, essent molt jovenet ja formava part de les Joventuts Socialistes, i el seu germà, en Miquel, també era un simpatitzant del socialisme. A en Biel, només per tenir idees socialistes i per tenir carisme al poble, els falangistes se l' endugueren quan només tenia 21 anys i el varen tancar a la presó de Ca'n Mir. Al mateix temps el seu germà Miquel va haver d 'anar a la guerra obligat. Després a en Biel el traslladaren a un camp de concentració al Marroc, i després d' haver estat reclòs per molt de temps a diferents presons al cap d' uns anys va tornar a Mallorca, malalt de la letal malaltia de la tuberculosi.

Poc temps després d 'haver complit els 28 anys, en Biel va morir víctima d' aquesta malaltia, amb tota una vida per davant i deixant destrossada la seva família i, també, a la seva al·lota, que mai el va oblidar. El poble va restar commocionat per aquesta mort.

Pel que fa a en Miquel, basta dir que va tornar totalment boig de la guerra.

Amb aquestes històries només he volgut recuperar la memòria dels meus parents, el seu honor i la seva dignitat. I només tenc la més ferma voluntat que aquests abominables fets no es tornin a produir mai més, i que l' oblit no ens faci esclaus del temps. Aquest és el temps del record i de la memòria, i ja era hora que arribàs.

Per Magdalena Garau
i Xavier Liras Garau

El meu 'colorín'[1].

Per Libertario Gelabert

Al 1938 la nostra família només desitjava viure amb dignitat i respecte, no ambicionàvem altre cosa, dignitat i respecte era tot el que demanàvem.

Jo tenia un 'colorin' engabiat que era un gran cantador i jo li tenia molta estima. En una de les moltes vegades que el meu pare va sortir de la presó en va dir:

– Libertario, perquè no l'amolles?. No saps l'alegria que tindrà quan es senti lliure, jo sí que ho sé.

La mateixa horabaixa li vaig obrir la porta i l'ocellet no va estorbar-se en sortir i allunyar-se. Vaig deixar la porta oberta per si volia tornar. El meu pare m'havia contat que alguns presos, sobre tot de la península, ploraven quan els comunicaven la llibertat, la majoria no tenien ni treball ni recursos per poder subsistir i haurien de robar per sobreviure, molt probablement tornarien a ser tancats.

El meu 'colorin', solet, va tornar a entrar dins la gàbia. Ell tampoc coneixia el camí de la llibertat, no sabia on trobar menjar, dins la gàbia el tenia segur. Li vaig contar al pare

– Deixa-li la porta oberta, ell sabrà quan ha de marxar– me'n va dir. Amb la porta oberta, menjar i aigua, un bon dia, el meu 'colorín' ja no va tornar.

Segur que va aprendre a gaudir de la llibertat i que la força d'aquesta fou superior a l'abundància del menjar. Així que m'en vaig quedar sense 'colorin', però per si de cas tornava, durant molt de temps li vaig deixar la gàbia oberta amb menjar i aigua.

El meu pare també tenia la porta oberta, però li tancaven només entrar, una vegada i un altre. Entrar era fàcil però sortir era mal de fer. Ell no podia allunyar-se com el meu 'colorin', la seva llibertat depenia de la llibertat dels altres, quantes vegades li vaig sentir dir que ell no seria mai lliure mentres hi hagués un sol oprimit.

Li solia dir a la mare:

– Carme, quant surti cercaré una barqueta i tots els diumenges amb els nins anirem a pescar.

Un metre ens separava del nostre pare, un metre de distància separat per uns barrots a cada finestra i una espessa retxa. Quan el nostre pare ens parlava de la barqueta, la mare amb un somriure en el rostre i els ulls fixos a la cara del pare li deia:

– Joan tu creus el que dius?

– Sí Carme, ja ho veuràs.

Mon pare no va poder com havia fet el 'colorin', allunyar-se de la gàbia. Va ser impossible complir la seva promesa; la meva mare no pujaria mai en aquella barqueta. "Cada diumenge amb els nins anirem a pescar", tan sols recordo tres o quatre vegades que anàrem a passejar pel camp amb el pare, una a la Font Santa i un altre un poc més lluny.

Cada dia continuàvem portant-li la senalleta amb el menjar, el més calent possible, sempre procuràvem que lo primer fos pel nostre pare. Nosaltres estàvem orgullosos d'ell i mai vàrem tenir vergonya de dir que era a la presó, coneixíem la causa i presumíem d'ell.

De nin en passava hores i hores amb la mare, ella es sentia sola, els meus germans eren majors i tenien coses a fer, jo amb 6 o 7 anys en sentia a gust amb la seva companyia. Tenia una senalla plena de retalls petits de roba de tots els colors i si havia de fer qualque cosida, en deia:

– Tario, cerca un tros de roba que vagi bé amb aquesta.

Així ella aconseguia dues coses: rompre la seva soledat i, el més important, allunyar-me del carrer. Tots dos a l'habitació amb un tros de manta gastada ens tapàvem les cames per llevar-nos el fred. Totes les converses que teníem eren sobre el pare, a mi m'encantava parlar d'ell i sempre li demanava el mateix:

– Es papà perquè està a la presó?–. En el carrer en deien que per ser roig i jo no ho entenia.

– El teu pare està a la presó sols per demanar pa i treball– en contestava la mare. Pa i treball, pensava jo i en sentia orgullós d'ell. La mare en contava anècdotes del pare, sabia que m'agradava molt. Aquesta es una d'elles:

Una vegada, el pare feia de picapedrer a un convent de monges que hi ha a l'Avinguda Argentina, estava arreglant el terrat. Va pujar la superiora i li va dir:

– Mestre Joan, perquè tapeu els forats de la paret?, els vespres hi venen ocells, entren en els forats i els agafem per a menjar.

– Germana, li pareix que està be agafar els ocellets que cerquen refugi a la casa de Déu i que acabin a la paella? li va contestar el pare.

Ma mare reia i parlava i parlava, jo li tocava els genolls perquè baixàs dels niguls, en mirava i amb les seves manetes acaronava la meva cara espitjant-la contra el seu pit, al temps que en besava el front. Volia impedir que li vegès els ulls

(1) Cadernera

Passa a l'altra pàgina →

plens de llàgrimes, sempre va intentar que els més petits de la casa, en Galileo i jo, no la vèssim plorar. Vaig arribar a conèixer molt bé al meu pare sense quasi haver-lo vist.

La vertadera revolucionària va ser ella, ma mare, pobreta, mai va aconseguir cobrar la pensió de viudetat perquè el pare no havia cotitzat el temps que va estar dins la presó. La pobre va ser catòlica tota la vida i, sempre que va poder, practicant. Tenia fe amb el seu Déu, però aquest es va oblidar de ella, estava molt entretingut per aquella època dirigint el seu exèrcit.

En el 1950 jo tenia 17 anys, el meu pare es trobava al llit, feia vint-i-nou dies que havia tingut una embòlia cerebral, a les sis del matí la meva mare ens va cridar:

– Nins el vostre pare ha caigut del llit- .Desprès va pegar uns cops a la paret ja que

el meu germà Toni, que ja estava casat, vivia a la casa del costat. Amb uns segons va ser a casa. Els tres amb molta cura posarem al pare al llit, ell sols ens va poder dir:

– FAI – desprès ens mira un per un i… Els tres ens posàrem a plorar. Mompare… monpare. La mare no plorava, seguia arreglant-li els cabells cap enrere i besant-li una vegada i un altre al front, al temps que li deia:

– Ja has trobat la teva llibertat, ara a la fi et deixaran descansar– i seguia besant-li el front. Els meus germans i jo ploràvem sense consol cadascun a un recó, no teníem ganes de parlar, no teníem res que dir-nos, sols miràvem a la nostra mare, la seva fortalesa i el seu temple, era com si ens volguès transmetre la seva força. A cada moment en tenia a un de nosaltres al seu costat que l'abraçava i li besava, "mumare… mumare…".

Jo pensava que el meu pare no se n'havia anat, tan sols havia deixat la gàbia buida. Estic segur que, com el meu 'colorin', havia trobat el camí de la seva llibertat, i tal vegada el món que tant va cercar i pel qual tant va lluitar i patir, no sols per ell sinò per a ser repartit entre tots.

En JOAN GELABERT, el meu pare, no demanava massa, sols DIGNITAT I RESPECTE. Jo estava segur i convençut que, com tantes vegades, el tornaríem a veure i no ja darrera d'aquells freds barrots.

Segur que ens esperarà al final del camí amb aquella barqueta que tantes vegades va prometre a la nostra mare. "Cercaré una barqueta i amb els nins cada diumenge anirem a pescar", això és el que ens deia, amb què poc es conformava aquell ROIG. El meu pare era diferent i nosaltres també ho som. Si al final hi ha un Déu espero que tingui al seu regne el meu estimat 'colorin', es igual si la gàbia es vella, sols demano que sempre tingui la porta oberta.

El color de la pell del meu pare era gairebé morat quan va morir. Si, morat per les tortures rebudes. El seu cor i el seu pensament tenien el color de la llibertat, això mai li pogueren llevar. Mom pare, ma mare i el meu 'colorin' tenien i tenen un color preciòs i radiant que ja voldrien tenir per ells molts "camaleons", ja ho crec que sí.

Salut Libertario!

Per Peter de Echave

L'altre dia vaig acompanyar a Libertario Gelabert a fer una xerrada a un institut de Palma. Es tractava del IES Josep Sureda i Blanes de Son Gotleu, a Palma, on uns vuitanta adolescents es preparaven per escoltar una xerrada sobre Memòria Històrica sense saber molt bé que els hi esperava.

En Libertario va començar a parlar de la seva infantesa a la postguerra. Era el que avui en dia definiríem com a "nin del carrer". Explicà que la mare no tenia prou recursos per alimentar als seus fills ja que son pare es trobava a presó per activista anarquista. Així doncs, ell i el seu germà Galileo sortien de casa a diari a cercar-se la vida i a matar la gana com podien. I contà com pujaven al tramvia de mercaderies del port jugant-se la pell per poder "despistar" quatre patates; com un dia va perseguir un ca que portava un bocí de pa a la boca fins que va aconseguir que ho amollés per menjar-so ell; com va ser expulsat d'un d'aquells menjadors de "Auxilio Social" per ser fill de roig…

Per jo va ser molt gratificant assistir a la curiosa transformació que va tenir lloc entre els estudiants que assistien a la xerrada. L'apatia inicial es convertí en sorpresa i es notava un interès en augment a les cares d'aquell públic jove. I també, cal dir-ho entre els professors presents a la sala.

I en Libertario continuà parlant; ara de les escoles franquistes. Portar un nom com el seu a aquells anys foscos era cridar al mal temps. Li prohibiren utilitzar-lo patint nombrosos càstigs per part d'uns professors que apostaven per allò de "la letra con sangre entra".

Tot contat amb un somriure permanent i esquitxat amb nombroses anècdotes gracioses. Sense fer cap drama ni voler inspirar llàstima. No cal dir, llavors, que a mitja xerrada ja s'havia ficat a la jove audiència a la butxaca.

Ja acabant, explicà la recuperació legal del seu nom (que ha aconseguit recentment i que llueix orgullós a unes targetes que s'ha fet imprimir) i animà al presents a ser actius, a treballar per un món millor i fer una publicació al propi Institut per a donar sortida a les seves idees.

Quan, un cop finalitzada la xerrada, un bon nombre dels joves van voler saludar-lo personalment i despedir-se d'ell, Libertario els hi deia: "No, no digueu adéu, digueu Salut".

Doncs, seguint el seu consell, ens despedim amb la vella salutació anarquista:

Salut Libertario!

Salut alumnes i professors/es del IES Josep Sureda!

Salut a tothom i llarga vida a la Memòria!

Nota: *La resposta dels alumnes no s'ha fet esperar. S'han redactat un bon nombre d'escrits dirigits a Libertario. Aqui adjuntem una petita mostra davant l'impossibilitat de publicar-los tots.*

ESTIMAT LIBERTARIO

Som quatre joves que hem estat pensant en el sentit de la vida, és una questió que molta gent es demana, però ningú està d'acord amb una mateixa idea.

Durant la xerrada de la Memòria Històrica vàrem reflexionar, en qualsevol moment podria esclatar una guerra i perdre-ho tot, no sabem que farem ni on serem demà, pot ser a l'altre dia tot perd sentit.

Aprofitar cada moment que ens regala la vida, i fer el que realment volem, sense importar el que la gent digui, només el nostre camí, triat per nosaltres.

Ser lliures d'alguna manera, però sempre recordant que hem de respectar als altres, perquè tots som persones d'un mateix món, dignes de respectar-se. Gràcies Libertario per la teva xerada que tant ens va agradar.

Atentament na Mercè, n'Ainhoa, en Marc i na Francesca.

BENVOLGUT LIBERTARIO,

Som quatre al·lotes preocupades pel desenvolupament de la nostra societat. Molts d'adults creuen que els joves d'avui en dia som gent despreocupada, persones sense educació, irresponsables, inconscients, etc., però només és un tòpic.

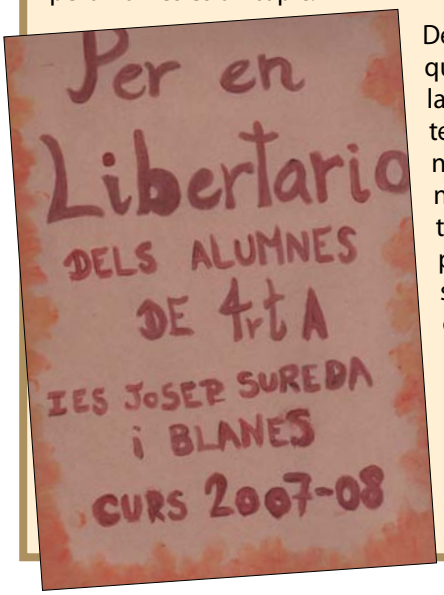

Des d'aqui volem dir que ens afecta que la societat adulta tengui aquesta opinió equivocada de nosaltres. Estam fartes de que, molt de pics, encara que no sempre, no ens escoltin a causa de l'edat que tenim; que ens diguin que no és res, que són dois, que són coses de l'edat, que ja s'ens passarà…

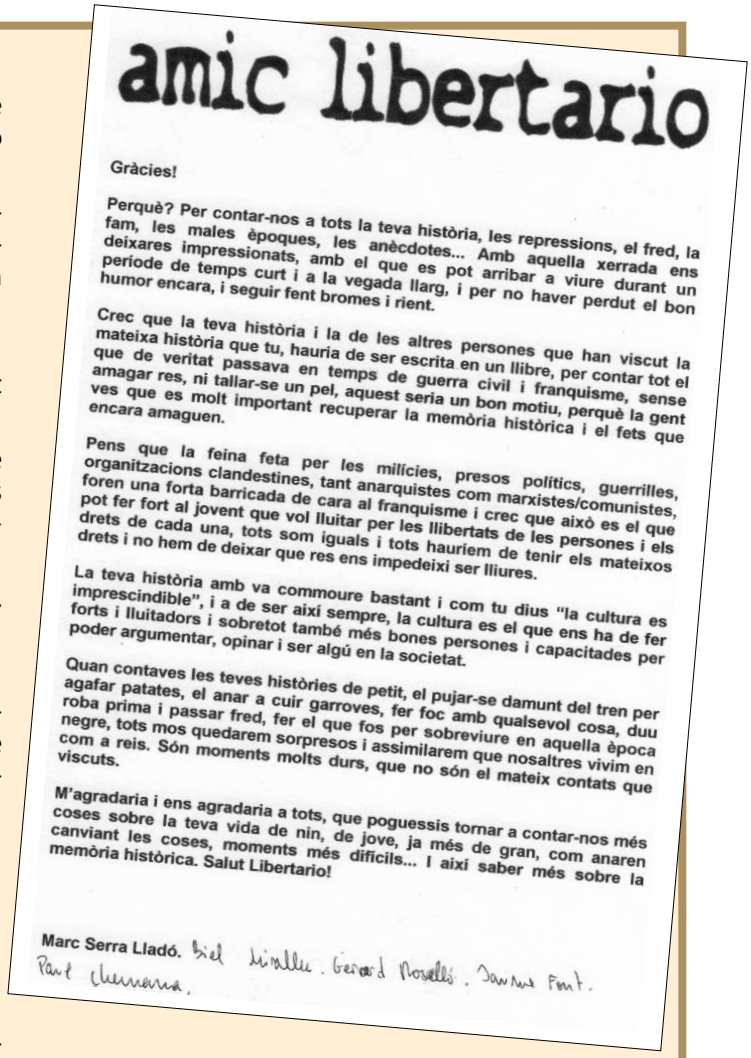

amic libertario

Gràcies!

Perquè? Per contar-nos a tots la teva història, les repressions, el fred, la fam, les males èpoques, les anècdotes... Amb aquella xerrada ens deixares impressionats, amb el que es pot arribar a viure durant un periode de temps curt i a la vegada llarg, i per no haver perdut el bon humor encara, i seguir fent bromes i rient.

Crec que la teva història i la de les altres persones que han viscut la mateixa història que tu, hauria de ser escrita en un llibre, per contar tot el que de veritat passava en temps de guerra civil i franquisme, sense amagar res, ni tallar-se un pel, aquest seria un bon motiu, perquè la gent ves que es molt important recuperar la memòria històrica i el fets que encara amaguen.

Pens que la feina feta per les milícies, presos polítics, guerrilles, organitzacions clandestines, tant anarquistes com marxistes/comunistes, foren una forta barricada de cara al franquisme i crec que això es el que pot fer fort al jovent que vol lluitar per les llibertats de les persones i els drets de cada una, tots som iguals i tots hauríem de tenir els mateixos drets i no hem de deixar que res ens impedeixi ser lliures.

La teva història amb va commoure bastant i com tu dius "la cultura es imprescindible", i a de ser aixi sempre, la cultura es el que ens ha de fer forts i lluitadors i sobretot també més bones persones i capacitades per poder argumentar, opinar i ser algú en la societat.

Quan contaves les teves històries de petit, el pujar-se damunt del tren per agafar patates, el anar a cuir garroves, fer foc amb qualsevol cosa, duu roba prima i passar fred, fer el que fos per sobreviure en aquella època negre, tots mos quedarem sorpresos i assimilarem que nosaltres vivim en com a reis. Són moments molts durs, que no són el mateix contats que viscuts.

M'agradaria i ens agradaria a tots, que poguessis tornar a contar-nos més coses sobre la teva vida de nin, de jove, ja més de gran, com anaren canviant les coses, moments més dificils... I aixi saber més sobre la memòria històrica. Salut Libertario!

Marc Serra Lladó. Biel Sivalle. Gerard Rosselló. Samuel Font. Pau Chamorro.

L'únic que volem és que els adults ens donin un vot de confiança.

Gràcies per venir al nostre institut i fer-nos pensar, reflexionar, per donar-mos detalls que els llibres no expliquen, per confiar en nosaltres, per explicar-nos tot el que has viscut. Ens sentim còmodes escriguent aquesta carta perquè sabem que ens entendràs.

Gràcies Libertario! Esperam veure-te de nou algun dia.

Àgueda, Marga, Merlin?, Maria?

La literatura i la memòria històrica republicana.

Núria i la glòria dels vençuts: una novel·la sobre el desembarcament del capità Bayo.

Per Pere Rosselló Bover, *escriptor i catedràtic de la UIB*

Núria i la glòria dels vençuts (Lleida, Pagès editor, 2000) forma part d'una trilogia de Miquel López Crespí sobre la guerra civil, juntament amb *Estiu de foc* (1998) i *L'Amagatall* (1999), que l'any passat va obtenir el Premi Miquel Àngel Riera. Tot i ésser la primera de la sèrie, Núria i la glòria dels vençuts ha estat la darrera de les tres novel·les a aparèixer.

Com a les altres dues, dos grans objectius semblen haver incitat l'escriptor de sa Pobla a l'escriptura: per un costat, l'afany de recreació d'uns fets històrics, que són narrats a partir de la documentació aportada per la historiografia recent; i, per un altre, l'explicació d'uns valors ideològics que coincideixen sobretot amb els de l'esquerra, l'anarquisme, el nacionalisme i l'antifeixisme. Per aquest motiu, aquest novel·la, com les altres que formen la trilogia, no ens ofereix una visió neutra dels fets ocorreguts l'estiu de 1936, car conté una identificació força palesa entre el pensament de l'autor i el de la narradora-protagonista. Aquesta, tal com també ocorria a L'Amagatall, es converteix en una mena de *punt de vista* a partir del qual López Crespí basteix un gran fris en el qual desfilen personatges reals, esdeveniments i anècdotes que configuren l'episodi històric recreat.

La labor de l'escriptor ha consistit a combinar aquests elements reals amb personatges i situacions que són fruit de la seva imaginació i que, sobretot, li han servit de fil conductor per contar la història i, alhora, per comunicar-nos la seva manera de pensar. En aquest sentit, López Crespí es mou entre els límits de la novel·la històrica més tradicional, en la qual el propòsit didàctic sempre és present. Aquest fet implica que, més que aprofundir en la peripècia psicològica dels éssers de ficció, sobretot cerca mostrar-nos com varen ocórrer els fets reals, per tal que el lector en pugui conèixer la veritat i els comprengui en tota la seva complexitat. És evident que aquest punt de partida actua en detriment de la profunditat humana dels personatges i a favor de la dimensió ideològica i documental de la novel·la. Per aquesta raó, no ens ha de sobtar, per exemple, que les cartes que Núria rep de Joan, el seu company, siguin plenes d'informació bèl·lica i quasi no contenguin -com seria lògic- els esplais sentimentals propis d'una parella d'enamorats, que viuen en constant perill de mort i allunyats un de l'altre a causa de la guerra. És cert que el moment que els ha tocat viure és excepcional i que es tracta de persones disposades a donar la vida per uns ideals utòpics; però això, als ulls del lector d'avui, precisament els resta humanitat, tal com sol ocórrer en la major part de la novel·la històrica tradicional.

Pel tema tractat, Miquel López Crespí ha pogut comptar amb una valuosa font d'informació, de la qual ha extret la major part de la base real de la seva història. Ens referim al llibre de Josep Massot i Muntaner El desembarcament de Bayo a Mallorca. Agost-setembre 1936 (1987), en el qual l'investigador benedictí reconstrueix amb tota mena de detalls els orígens de l'expedició, la reconquesta republicana de Formentera i d'Eivissa i la desfeta tràgica dels republicans a Mallorca després de més de mig mes de lluita. En l'apèndix documental d'aquesta obra es recull un dietari redactat per una miliciana que participà en el front de Portocristo, que ben bé podria haver servit a l'escriptor de sa Pobla de motiu d'inspiració a l'hora de dibuixar la protagonista de la seva novel·la. En general, el diari de la miliciana només coincideix parcialment amb Núria i la glòria dels vençuts: així, el relat anònim comença el mateix dia 16 d'agost i dura fins el 4 de setembre, mentre que la novel·la de López Crespí s'inicia a Barcelona amb els preparatius de l'expedició i acaba amb la lluita al port de Manacor, sense relatar la retirada de els tropes de Bayo. Un altre exemple de la relació de la novel·la amb les fonts històriques i documentals és la referència a la fotografia que la protagonista i dues milicianes més es fan a Portocristo, la descripció de la qual concorda exactament amb la imatge reproduïda a la portada del llibre de Massot i Muntaner Els escriptors i la guerra civil a les Illes Balears (1990). Amb tot això volem dir que a labor de López Crespí ha consistit a donar vida mitjançant la creació literària a uns materials reals, però que restaven en la lletra morta de l'erudicció. En aquest sentit, hem de concloure que l'operació resulta força reixida, car l'interès dels fets seleccionats i l'estil planer de l'autor ens proporciona una lectura alhora àgil i interessant.

Sens dubte, però, el que més sembla haver seduït el nostre novel·lista (Miquel López Crespí, autor de la novel·la Núria i la glòria dels vençuts publicada recentment per Pagès Editors) és la figura d'aquesta jove que, com altres anarquistes de l'època, va emprendre una vida nova. Núria sap que no ha anat a la guerra per fer el dinar, rentar la roba o cosir els mitjons dels seus companys milicians, sinó per lluitar per un món millor, en el qual no existeixin les injustícies socials ni tampoc les diferències de sexe. La revolta ha duit Núria no sols a combatre les tropes feixistes, sinó també a treballar contra els prejudicis dels seus companys republicans, que encara reserven a la dona una sèrie de treballs que la societat tradicionalment li a encarregat i que, fins i tot, creuen que el seu

paper només ha de consistir a satisfer les necessitats de l'home. Aquesta dimensió *feminista* de la protagonista és el tret que connecta millor la protagonista amb els lectors d'avui. I, en certa manera, és també el que, als nostres ulls, la salva de la rigidesa i de l'excés d'ideologia. Gràcies a alguns petits detalls -com el de dur un pintallavis juntament amb les armes-, es reforça la versemblança del personatge.

El refús d'una societat estratificada, dividida en poderosos i dominats, és l'eix ideològic de Núria i la glòria dels vençuts. Per aquest motiu, la figura del capità Bayo és presentada d'una manera força crítica per la narradora-protagonista, que s'adona de la contradicció d'una societat que lluita per la igualtat, però que alhora és dirigida per aquells que n'ostenten un poder que àdhuc els atorga el privilegi de decidir la vida i la mort dels seus subordinats. Així, Alberto Bayo és vist com un militar d'acadèmia, amb un historial repressor, que en el fons només cerca el protagonisme personal, la qual cosa el porta a trencar amb el capità Manuel Uribarry, cap de les milícies valencianes. Per la seva vanaglòria, en començar el desembarcament al Llevant mallorquí, es vesteix amb l'uniforme de tinent coronel. I, sobretot, no dubta a exercir la seva autoritat despòtica sobre les seves tropes, fins i tot en aplicar una injusta sentència de mort contra un dels milicians valencians. Núria comprèn com serà de difícil bastir una nova societat igualitària, mentre els militars -imprescindibles per a guanyar la guerra- ostentin el poder: "No podem dir ni una paraula a uns comandaments que seran els principals enemics de la revolució", perquè "o controlem els militarisme des del seu naixement o el militarisme acabarà amb nosaltres" (pag. 98). Al capdavall, ja compta amb l'exemple de la Rússia de Stalin. La lliçó final de la novel·la sembla ser que només la feina i el sacrifici resignats de les dones i dels homes anònims podrà conduir en el futur a un món millor.

Núria i la glòria dels vençuts narra un perible que va des de l'organització de la campanya al Principat -amb alguns retrocesos que remeten al triomf a Barcelona sobre els militars adherits al Movimiento durant els primers dies de la guerra-, fins als inicis del combat a la zona del port de Manacor, tot passant pel viatge fins a València per recollir els milicians d'Uribarry, la conquesta de Formentera i d'Eivissa i l'anada a Maó per completar les tropes de l'expedició. En resum, una història que, tot i que coneguem com acabarà, conté elements suficients per garantir l'interès del lector. López Crespí opta per tallar la novel·la abans que es produeixi la retirada de les tropes republicanes. Potser es tracta d'una manera de deixar la porta oberta a una futura continuació del seu relat. A nosaltres, però, ens fa l'efecte que més tost és un intent de concedir una nova oportunitat de triomfar als seus protagonistes. Tant de bo poguéssim canviar la Història! ▮

← Ve de la pàgina 1

vosaltres, en tocà una papereta amb un nom. Casi no vaig tenir temps de llegir-la, quan s'atracà un dels assistents a l'Acte, i em va demanar si podíem canviar les paperetes. En digué que tenia gran interès en el nom que m'havia tocat, ja que era una persona per ell, molt estimada i significativa, no record si en digué familiar o amic. Com podeu suposar, no vaig tenir cap inconvenient de fer-li el canvi. Les persones que acudim cada any al cementeri, són per a mi d'un gran respecte, ja que els sentiments en que ens mouen a venir són per a tots idèntics, i havia, com ho vaig fer, d'accedir al canvi sol·licitat.

El nom que apareixia a la nova papereta, era el de Joan Matamales i Sales. Podeu pensar que en arribar a casa, me va faltar temps per acudir al Diccionari Vermell, escrit per en Llorenç Capellà, i conèixer un poc més qui era aquesta persona, i saber el que li va passar.

Pels qui no heu llegit aquest llibre, vos transmetré el seu contingut:

Li deien en "Moliner", cinquanta-un anys. Casat per segona vegada. Pertanyia a Esquerra Republicana i era guàrdia municipal. Quan va produir-se la rebel·lió militar, va solidaritzar-se amb els carrabiners que estaven disposats a resistir dins la seva caserna. Ignor si el detingueren tot d'una que es va ensorrar la resistència o si s'amagà, entre llum i fosca, por i esperança, el seu cos cansat. El cert és que el mataren a Son Coletes el vuit de setembre del trenta-sis.

Això és el que està escrit. M'ha quedat el sentiment i la sensació de què el meu homònim m'ha passat el seu testimoni, com en una carrera de relleus, per a que un servidor de vosaltres, continuï, la seva labor d'Esquerra Republicana, que hagué de deixar per l'acció d'aquests malvats, i poder restablir aquella cultura i aquell ordre que duia a terme la segona República.

Hem de seguir, sense defallir, aquesta lluita que fa ja setanta-un anys que duim a terme, sense perdre en cap moment l'esperança de que un dia no molt llunyà, tornem tots, a gaudir d'una República, que seria la III, que ens faci mirar el futur amb més il·lusió que a l'estat actual.

Gràcies per la vostra atenció». ▮

Jordi Bou desplegant una bandera republicana al costat del monument inaugurat en record dels represaliats

Poema de Pau Mateu

CRITS DE SILENCI

D'aquesta terra noble
que els meus peus profanen
brollen crits de silenci
harmoniós i sagrat
dels records que canten
himnes de justícia i de llibertat.

D'ideals que mai moren
neixen, creixen i perduren
però no moren mai
perquè la vida és buida
sinó respira ideals.

En les tenebres de la negra nit
s'alçaven fusells en mans assassines,
apuntaven al cap i al pit
de la víctima condemnada.
La sang brollava dels cossos ferits
i una nova vida
la terra abonava.
Les vides no perdien sentit
perquè la llavor quedava
i la terra seca
tant de temps dormida
la sang despertava
somnis d'un nou dia.

Mataven la carn
però l'esperit no
la carn va a baix terra
quan l'esperit s'enlaira
com el vol del voltor.

Als déus immortals i eterns
que el sagrat temple habiten,
bressol de bells sentiments,
entregàreu vostres vides
i quedà escrit en el temps
un record que mai s'oblida.

De l'horitzó florit
que embelleix la consciència
brollen crits en el silenci
d'aquest reduit espai,
crits de glòria d'un exemple
que recordarem sempre
que no podrem oblidar mai.

Màrtirs de bells ideals
que ennobliren vostres vides:
el vostre esperit ens guia
com si el veiessim cada dia
reflexat en el mirall.
Som aquí i vendrem sempre
per honorar vostra memòria,
som fidels del mateix temple
que consagra vostra glòria.

Perquè en la dolça soledat
d'aquest espai tan petit
sentim créixer vostre crit
d'igualtat, justícia i llibertat.

Lectura del poema 'Crits de silenci' a càrrec de Pau Mateu

Mis antepasados y otros recuerdos...

2ª entrega

Esta, a manera de historia de mis antepasados, comencé a escribirla al cabo de diez años del fallecimiento de mi querida madre y como para demostrarme a mí mismo, el cariño y admiración que aún en el recuerdo, le profeso por todos sus desvelos y padecimientos habidos a lo largo de su vida, tanto hacia sus ascendientes y esposo, que desapareció en la horrible guerra "incivil" en junio de 1938, como igualmente aconteció un año antes a su hermano Francisco Jover Pardo. Aparte de los recuerdos contados por mi madre en mi niñez y adolescencia, tuve mejor conocimiento de estos datos a partir de su fallecimiento que se produjo el 2 de Junio de 1996, a la edad de 83 años. Entonces, al recoger sus documentos y enseres personales hallé el gran tesoro que mi madre guardaba celosamente en un hatillo con un lazo de seda negro: eran todas las cartas recibidas, en su mayoría de mi padre, Jesús Hernández Rico, a partir de su incorporación como soldado de la República. Por fin iba a ver tantos detalles íntimos que mi madre, por pudor, nunca me había descrito pero que me irían revelando los sentimientos y verdadera personalidad de mi padre. A través de sus escritos, se "palpa" su pensamiento constante hacia los que fueron la máxima ilusión que dieron sentido a su vida y coraje para arrastrar todas las penalidades que conlleva el sentirse en el frente de batalla, sin techo, intentando descansar en barracas que se tienen que improvisar según avance o retroceda el frente; dormitando (cuando se puede) en un jergón de hierba recogida a toda prisa; teniendo por escritorio sus rodillas, teniendo siempre presente las fotos de familia guardadas con sumo celo en el resto del billetero ajado por tantas lluvias e inclemencias del tiempo, para contemplar una y otra vez, durante horas y horas a sus seres más queridos y pedir al Hacedor el poder regresar cuanto antes y poder fundirse con todos ellos en un inmenso abrazo.

Por Juan Hernández

VOLEM SER TOTES LES QUE HEM DE SER...

totes les persones que creiem en els principis de Justícia, Veritat i Dignitat. Per això, apreciat company et volem convidar a fer un nou soci. Si coneixes algú que pugui estar interessat en unir-se a l'Associació per a la Recuperació de la Memòria Històrica de Mallorca.

Pots trobar el full de soci a:
www.memoriadelesilles.org
i enviar-lo emplenat a l'adreça
tempsdelamemoria@gmail.com
També pots cridar al telèfon
625 45 45 00